

Glazen bokaal graveerd met voorstelling van Over-Holland. (particuliere collectie)

Bokaal met afbeelding van de buitenplaats Over-Holland

met bijbehorende deksel waarop twee familiewapens en monogrammen.

Ca. 1732 - 1744.

Hoogte: 29.5 cm., met deksel 45 cm.

Diam. 14.4 cm.

Kleurloos, vrij dik glas, gedeeltelijk in facetten geslepen, met een versiering in radgravure-techniek.

De stam is gebroken geweest en gerestaureerd met een zilveren montuur.

Een van de tot voor kort onbekende en nooit eerder tentoongestelde voorwerpen die betrekking hebben op de Vechtstreek, is een grote glazen bokaal met een afbeelding van de buitenplaats Over-Holland, gelegen aan de Vecht nabij Nieuwer-sluis.

De bokaal heeft een klokvormige cuppa en een balusterstam, rustend op een verhoogde voet met een naar binnen omgeslagen rand.

De baluster van de stam is in facetten geslepen, die deels wegvallen in het zilveren montuur. Ook de onderzijde van de cuppa is van grote facetten voorzien, omrand door kleine stippeltjes als een parellijstje. Op de kelk is een rondom doorlopende voorstelling gegraveerd.

Onderaan een smalle rand met de letters OVERHOLLAND en - recht onder het huis geplaatst - een mascaroon geflankeerd door vruchten en twee schelpmotieven. Centraal is een voorstelling aangebracht van de buitenplaats, gelegen aan de Vecht temidden van weelderig geboomte, waarin links een twee verdiepingen hoge thee-koepel met een hek zichtbaar is en rechts van het huis nog een open lustprieel met zuilen opdoemt.

Doordat de voorstelling rondom doorloopt is de plaats van deze tuingebouwen links en rechts van het huis, maar ook naast elkaar te verklaren.

De rivier met de aan de overzijde gelegen oever is duidelijk weergegeven en de voorstelling is gestoffeerd met schepjes (een trekschuit, twee roeiboortjes en een speeljacht), een voor het huis wandelend paar, vissers, een paardrijder en twee honden.

Aan de bovenzijde tegen de rand van de kelk is de voorstelling afgezet met draperieën en vier engelenkopjes.

Het zeer hoog gewelfde deksel eindigt in een in facetten geslepen knop met nodus. Op het grote bolle vlak van dit deksel zijn twee wapens en twee monogrammen gegraveerd: het wapen en monogram JVM van Jan van Mekerem (1684 - 1744) en het wapen en monogram MR van zijn vrouw Margaretha Rutgers (1688 - 1755). Jan van Mekerem en Margaretha Rutgers bewoonden Over-Holland van ca. 1732 - 1755. Hij was een welgestelde koopman in zijde, van geloof doopsgezind, zoals

zoveel eigenaren van buitens aan dit stuk Vecht tussen Breukelen en Loenen, de zogenaamde Menistenhemel.

Het huwelijk tussen Jan en Margaretha in 1707 wordt door F. Lescailje bezongen, waarbij de tekst overigens niet veel afwijkt van de gebruikelijke huwelijksballades, die men zich liet dichten in gegoede kringen. Margaretha was de dochter van David Rutgers de Jonge, die de naast Over-Holland gelegen buitenplaats Sterreschans aan het eind van de 17de eeuw gesticht had en via haar moeder Cornelia van Hoek een achternicht van Jean de Wolff, van 1710 - 1720 eigenaar van het weer naast Sterreschans gelegen Rupelmonde.

Familiebanden tussen de eigenaren van de buitens aan de Vecht kwamen veelvuldig voor. Ook het beroep van de heren, kooplieden in zijde, lijkt een soort traditie te zijn geweest.

Jan van Mekerem gaf in 1742 aan de belastingen een inkomen op van *f* 12.000 v \acute{e} r boven het gemiddelde. Hij bezat aan het eind van zijn leven met zijn vrouw Margaretha diverse huizen aan de Herengracht in Amsterdam.

Zij bewoonden sinds 1740 Herengracht 286 en erfden in 1743, \acute{e} en jaar voor zijn dood het buurhuis Herengracht 284, het tegenwoordig nog altijd zeer fraaie 'Huize Van Brienen', dat door nichten van Margaretha in de voorgaande jaren was voorzien van een tuinzaal met indrukwekkende wandschilderingen. Deze zijn nog steeds aanwezig in het huis dat nu het kantoor herbergt van Vereniging Hendrik de Keyser.

Detail van de bokaal met het huis Over-Holland

Voor Over-Holland hebben Jan van Mekeren en Margaretha Rutgers onder andere twee mooi gesmede ijzeren hekken aan de Vecht laten maken: het hek voor de theekeupel is voorzien van het gespiegelde monogram van de beginletters van hun beider namen.

Tevens is nu dus de bokaal van hun buitenplaats bekend geworden.

In de 18de eeuw was het laten graveren van dergelijke gelegenhedsglazen een wijdverbreid gebruik. In de diverse glascollecties van onze musea bevinden zich talloze 18de eeuwse glazen met daarop gravures die betrekking hebben op het 'welvaren' van bedrijven, gilden, schepen, huizen of personen. Vaak is een speciale gebeurtenis aanleiding geweest tot het bestellen van de glazen en kunnen namen en data nadere gegevens verstrekken. Het glas van Over-Holland is ongedateerd, maar het zal gegraveerd zijn tussen het jaar van aankoop van het huis, ca. 1732, en het sterfjaar van Jan van Mekeren, 1744. Ook de stijl van de gravures, met name de versiering in Lodewijk XIV-stijl rond de wapenschilden, past in die tijd. Wellicht was juist de aankoop van het huis reden voor de vervaardiging.

De glazen waarop de gravures werden aangebracht, werden in de 18de eeuw grotendeels geïmporteerd uit Duitsland en Engeland. In de 17de eeuw waren in diverse steden in Nederland rijkbloeiende glasindustrieën gevestigd, die naast het goedkopere vensterglas en flessen ook prachtige 'cristalleyne' drinkglazen produceerden. In de 18de eeuw was hier niet veel meer van over; na 1725 schijnen alleen in 's-Hertogenbosch nog drinkglazen en bokalen van helder materiaal geblazen te zijn, meestel met een vorm, die op Engels glas geïnspireerd was.

Voorals de concurrentie uit het buitenland veroorzaakte die neergang van de Nederlandse glasproductie. In de eerste helft van de 18de eeuw was het relatief goedkope Duitse en Boheemse krijtglas geliefd, in de tweede helft het heldere Engelse loodglas. Sommige Duitse Glashütten - vooral die uit Bohemen - hadden eigen vertegenwoordigers en verkooppunten in diverse steden in Nederland, ook in Amsterdam. De vorm en de dikte van de bokaal van Over-Holland komen het meest overeen met die van glazen die in de Glashütten van het midden van Duitsland (Saksen of Hessen) geblazen werden.

Bokalen met Hollandse voorstellingen werden in het eerste kwart van de 18de eeuw meestal in de oorspronkelijke Duitse glasfabrieken gegraveerd, naar voorbeeld van meegezonden gravures en teksten. Toen de vraag naar gelegenhedsbokalen sterk steeg, gebeurde het graveren in Nederland zelf door van oorsprong vaak Duitse graveurs. In de tweede helft van de 18de eeuw waren er eveneens voortreffelijke Nederlandse graveurs werkzaam. Het graveren geschiedde in de 18de eeuw voornamelijk met het 'rad': een snel draaiend wielkje waar men het glas langs bewoog, waardoor de oppervlakte een mat aanzien kreeg. De variatie was groot door diepe en minder diepe slijpsels, naar gelang de dikte van het glas dit toeliet. Soms werden slijpsels ook weer enigszins gepolijst.

De gravure op de bokaal van Over-Holland is van goede kwaliteit, de gebouwen, figuurtjes, bomen en het water zijn met zorg gegraveerd. Vooral het effect van het glinsterende - gepolijste - water ten opzichte van de matte omgeving is mooi weergegeven. De onbekende graveur zal ongetwijfeld naar een voorbeeldtekening of wellicht een gravure hebben gewerkt, hoewel die niet terug is gevonden.

Het uiterlijk van het huis en de linker theekoepel komen redelijk overeen met wat zichtbaar is op de gravure van Over-Holland uit de "Zegepraalende Vecht". Deze gravure van Daniël Stoopendaal uit 1719 is echter niet letterlijk nagegraveerd: hij beeldt Over-Holland niet frontaal af, maar gezien van opzij. Het open lustprieel met zuilen op het glas is op de prent ook niet duidelijk zichtbaar.

Wel kan de "Zegepraalende Vecht" de glasgraveur geïnspireerd hebben in het 'bijwerk', gezien de overeenkomst in de soort scheepjes, vissers, wandelaars enz. Een rondom doorlopende voorstelling op glas is overigens voor Hollandse radgraves zeldzaam.

Tenslotte is het aardig om nogmaals de familieband te memoreren die er bestond tussen Margaretha Rutgers en Jean de Wolff.

Gegraveerde bokaal met "Het welweesen van Rupelmonde" en een afbeelding van het huis. (foto Rijksmuseum te Amsterdam)

Margaretha en Jan van Mekeren zullen hierdoor ongetwijfeld de bokalen hebben gekend die Jean de Wolff en zijn Haarlemse echtgenote Margaretha Verhamme rond 1719 hadden besteld van de buitenplaats Rupelmonde. Zij bezaten Rupelmonde tot 1720 en verhuisden daarna iets stroomafwaarts naar Ouderhoek.

De twee Boheemse bokalen bevinden zich in het Frans Halsmuseum in Haarlem en het Rijksmuseum in Amsterdam, zij zijn in Bohemen zelf overdadig gegraveerd met de karakteristieke bloem- en bladranken en twee medaillons waarvan op elk glas één is gevuld met een gezicht op Rupelmonde. Hier is echter wel exact gewerkt naar de prent van Daniël Stoopendaal uit de "Zegepraalende Vecht".

Loenen a/d Vecht, februari 1987.

H.H. Pijzel-Dommissie

Literatuur:

E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman, Plaatsen aan de Vecht en de Angstel, Alphen aan de Rijn 1982, pag. 118, 229.

R. van Luttervelt, De Buitenplaatsen aan de Vecht, Lochem 1943.

F. Lescailje, Huwelijks zangen enz., deel II, pag. 284, Gemeentearchief Amsterdam.

Vier eeuwen Herengracht, onder auspiciën van het genootschap Amstelodamum, Amsterdam 1976; zij bezaten Herengracht nr. 321, 454, 284, en 286 kochten zij in 1740 voor f 48.000,--.

F.W. Hudig, Das Glas, Wenen 1923. De situatie van de glasproductie in Nederland in de 18de eeuw, pag. 104-117.

H.E. van Gelder en B. Jansen, Glas in Nederlandse Musea, Bussum 1969, pl. 196 en 200.

Rijksmuseum: inv. nr. 1854 : 145.

Frans Halsmuseum: inv. nr. 77 - 121.